

Yaradılış bayramının həqiqi mahiyyəti- II YAZI

Novruz bayramı tarixdə ilk dəfə olaraq Nərimanov tərəfindən 1921-ci ildə Azərbaycanda rəsmi dövlət bayramı elan edilib

Əvvəli burada - <https://sia.az/az/news/me-939551.html>

II HİSSƏ

Od çərşənbəsində insanlar səhər tezden hündür bir təpənin üstündə tonqal qalayar ve həmin tonqalın dövrəsinə toplaşaraq Günsin doğmasını gözleymişlər. Eleki, Günsən doğdu, hamı xorla təbiətin bu "odlu qızı"ni salamlayan "Qodu xan" nəğməsini oxuyar, tonqalın başında dövrə vurur, sonra da hərə öz məşəlini yandırıb ocaqlarını alısdırmaq üçün evlərinə tələsərdilər. Tonqalın başına firlandıqca oxuyarmışlar:

Eye Qodu xan, Qodu xan,
Yandır bizim odu, xan!
At üstə qod gətir,
Ulusa od gətir
Sözü bal Qodu xan,
Özü al Qodu xan.

Torpaq çərşənbəsində həm də qəbiristanlıqlara və müqəddəs yerlərə ziyarətə gedir, ata-babaların ezziz ruhunu şad etmək və ehtiram bildirmək üçün məzarlar üzərində bayram payı düzülür, etrafında məşəllər və şamlar yandırılır. Bu qədim enənenə Tovuz televiziyyasında çalışarkən apardığımız çəkiliş zamanı Düz Qırıqlı kəndində müşahidə etmişəm. Bu cür sehnələr biza Dədə Qorqud dastanlarından da tanışdır. Amma təessüs ki, bəzi qədim rituallara indi az yerde təsadüf olunur.

Müqəddəs günlərin çərşənbə axşamı seçilməsinin isə mahiyyəti bundan ibarətdir ki, qədim şərq dini-felsefi biliklərinə əsasən, Tanrı dünyəni yaradanda həftənin ilk günündə hazırlıq işlərini görmüş, ikinci gün (çərşənbə axşamı) yaratmağa başlamışdı: üçüncü gün su, dördüncü gün od, beşinci gün torpaqla bağlanan varlıqları yaratmış; altıncı gün yaranışların hamisina ruh (can) vermiş, yeddinci gün isə istirahət etmişdi. Bu inama görə, bütün ilahi yaradıcılıq işlərinin bünövrəsinin qoyulması çərşənbə axşamına düşür.

Mənəviyyat, və humanizm bayramı

Novruzun ne dərəcədə sülh, humanizm, mərhəmet bayramı olması onun süfrəsindən də aydın olur. Novruz süfrəsində et yeməkləri olmamalıdır- yəni, qan tökülməməli, heç bir canlı qida məqsədile öldürilməməlidir. Bu bayramda nəinki insanlar daha mehribən olmalıdır, həm də heyvanlara qarşı mərhəmet göstərilməlidir.

Novruzun öz spesifik süfrəsi var. Novruz yemeklərin şahı təbii ki xalqımızın kulinariyasında ən dəyərlə yemek sayılan aşdır. Novruz aşı xüsusi formada müxtəlif meyvə qurularından ibarət qara ilə

bəzədirilir və ətrafına şamlar düzülür. Bundan əlavə, hər evdə Novruz xonçası hazırlanır. Bu xonça xeyli çəsiddə meyvələr, şirnilər, qoz-fındıq boyanmış yumurtalar və s. nemətlər bəzədirilir, kənarında şamlar yandırılır. Yeri gəlmışkən, yumurta həyat rəmzi sa-

hansı tərəfin qalib gəlməsi insanların özündən asildir.

Səməd Vurğunun kəndində unikal Novruz mərasimləri

Bahar bayramının atrubutları da zəngindir- "Atil-Batıl", "Kosakosa", "Yeddiləvin", "Səməni", "Cıdır", "Od qalama və üstündən atılma", "Axar su başına getmə və su üstündən atılma", "Eve təzə il suyu getirme", "Qulaq falına çıxmə" və s. kimi adətləri bu gün Azərbaycanda və digər yerlərde yaşadılmaqdır.

yı-
lır və
onun bo-
yanması həyatın
çalarlarına işaretdir.

Novruz xoncası düz süfrənin ortasına qoyulur. Xonçanın mərkəzində ise, bu bayramın əsas atrubutlarından biri olan bərəket rəmzi Səməni olur. Səməninin ta qədimdən bəri Azərbaycan xalqının müqəddəs reng hesab etdiyi qırmızı rəngli sarğı ilə əhatələnməsi də təbiidir. Qırmızı Tanrıya sevginin, müsbət enerjinin, xeyir quvvələrin və toy-bayramın rəngidir.

Çox təssüf ki, minilliklər keçidkə bəzi qədim bayramlarımız və digər mədəniyyət elementlərimiz unudulub, yaddan çıxıb. Məsələn, oktyabrın 8-i Xvarna (bolluq-bərəket) bayramıdır, amma bu bayramı çox təssüflər olsun ki, hazırda qeyd etmirik.

Professor Azad Nəbiyev deyir ki, bayramlar xalqın ritual və mərasim folklorunun ən əsas göstəricisidir. 40-a yaxın bayramı olan xalqımızın tamam unudulub gedən mərasimləri də var, unudulmaqdə olanı da: "Hələlik milli bayramlarımızın 3 tipindən danişmaq mümkündür. Birincisi, mövsüm mərasimləri, yəni, əmək həyatının başlanması, ilin fəsilləri ilə bağlı keçirilən bayramlardır. İkincisi, məişət həyatını əks etdirənlərdir, üçüncüüsü isə, dini bayramlardır".

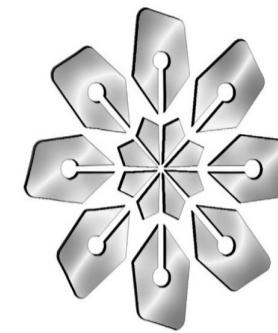
Bütün bu bayramların, adət-ənənələrin zirvəsində qədimliyimizi, ucalığımızı, idrakımızın ənginliyini, ruhumuzun bütövlüyünü özündə yaşıdan Novruz bayramı durur. Novruzda Zərdüştlükdən gələn xeyrin şər üzərindəki qələbəsinə inam yaşayır, təsdiq olunur. Yəni, Tanrıının xeyir və şər enerjisi arasındakı mübarizədə

Kosa, bahar qız və keçəlin ifasında nümayiş etdirilən tamaşalar isə bəlkə də dünyanın ilk xalq teatrıdır, təbiət hadisələrinin dramatiklaşdırılmış formada səhləşləşdirilmişsidir.

Maraqlı bir məsələ də Novruz deyimləri ilə bağlıdır.

Dərvişlər ay dərvişlər
Haqq üzünü görmüşlər
Verin bizim payımızı
Aparaq verək ustada
Ustad yesin ad elesia
Tanrı sizi şad elesia.

Təkcə bu bənd göstərir ki, ta qədimdən Tanrı aşıqları adlanan dərvişlər diyar-diyrək gəzib Tanrıya sevgi təbliğ edər, insanlara ruhi biliyklər bəxş edər, məbədлərdə ibadət və elmle məşğul olan ustadlara xalqdan bayram payı aparırlar. Ustad bu payı qəbul edib ad vermiş. (Burada Dədə Qorqud dastanı yada duşur.) İnama görə, ruhani ustadı sevindirməye və ona xid-

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkışafı Agentliyi

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkışafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə "Elmi-kütləvi, mədəni-maarif, təhsil proqramlarının hazırlanması" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb.

mətə görə Tanrı o pay sahibini şad edəmiş.

Yeri gəlmışkən, həzirdə Novruzun ən qədim koloritləri, zəngin adət-ənənələri ilə birlikdə keçirilməsinə Səməd Vurğunun doğulduğu kənddə Qazax rayonunun Yuxarı Salahlı kəndində də rast gəlmək olur. Bayram martın 21-dən 22-nə keçən gecə bu kənddə o qədər maraqlı adətlər və zəngin ənənələr keçirilir ki, sanki qədim dövrələr düşmüsən. Hər il buraya ölkəmizin hər yerindən qonaqlar gelir ki, bu gecəni canlı seyr etsinlər.

Bu sətirlərin müəllifi də hələ 15 il önce Novruz gecəsini həmin kənddə keçirib, həmin kənddə təşkil olunan mərasimlərə bağlı kiçik bir televiziya filmi çəkə bilib. Ümumiyyətə, orada təşkil olunan mərasimlər tam bir kitablıq səhəbdərdir. Düsənürəm ki hələlik itirilməyən ən qədim elementləri özündə cəmləyən bu mərasimin araşdırılması ilə tarixçilərimiz və folklorusunaşラrimiz ciddi məşğul olsa yaxşıdır.

Novruz 1921-ci ildə rəsmi dövlət bayramı kimi təsdiq olunub

Sovet dövründə də xalqımız bu qədim bayramı unutmayıb, onu elliklə qeyd ediblər. Nəinki Azərbaycanda, hətta azərbaycanlılarının kompakt yaşadığı Ermənistan, Gürcüstan kimi respublikalarda belə Novruz bayramı həmisi əlliklə keçirilib və bu bayramın qeyd edilmesi qadağan olunmayıb.

Novruz bayramı tarixdə ilk dəfə olaraq Azərbaycanda rəsmi dövlət bayramı elan edilmişdir. Belə ki, respublika rəhbəri Nərimanovun təşəbbüsü ilə Novruz bayramı 1921-ci ildə ilk dəfə dövlət seviyəsində qeyd edilmiş və həmin gün qeyri-iş günü elan edilmişdir.

1931-ci ilə kimi Novruz Azərbaycanda dövlət bayramı kimi qeyd edilmişdir və yalnız sözü gədən tarixdən sonra rəsmi dövlət bayramları siyahısından çıxarılmışdır. Ermənilərin davamlı təbliğatı ilə bunu dini bayram kimi göstəridilər, o üzdən dünyəvi dövlət

olan SSRİ öz ideologiyasının ziddinə gedib dini bayramı dövlət bayramı kimi rəsmiləşdirə bilməzdi. Lakin sonra, xalqımızın layiqli oğulları, xüsusən də Şixəli Qurbanov bunun dini bayram olmadığını izah etdilər və Bahar bayramı kimi yenidən dövlət seviyyəsində keçirildi.

Müyyən müddət dövlət bayramı kimi keçirilmədiyinə baxmayaq, bu bayram hər zaman xalq tərəfində acıq bir şəkildə, hec kəsden gizlədilmədən tam sərbəst surətə qeyd edilmişdir. Xalqımız hər zaman Novruzu sərbəst şəkildə təntənəyle qeyd edirdilər, kinolarımızda Novruz şənlilikləri verilər, ədəbiyyatda geniş yer alar, məktəb kitablarında Bahar bayramıyla bağlı şeirlər dərc olunardı.

Əvvəller Səməni satmadılar, hər kəs öz evində, öz əli ilə Səməni göyərərdi. Çünkü, Səməni evin, yurdun bolluq və bərəket rəmzi sayılırdı. Son vaxtlar bayramın bəzi adətləri, ritualları unudulsa da, hələ ki əsas mahiyyətini saxlayır.

Bu bayramı radikal dincilərin ləkələməyə çalışması da uğursuzdur. İddia olunur ki, guya bu, Tanrıya şərık qoşmaqdır. Guya, min illərdür hamı axmaq imiş və Odu Tanrı hesab edirmiş. Əslində, bu iddialar bayramın mahiyyətini anلامayan mövhumatçılar tərəfindən irəli sürürlər, normal dindarlar bahar bayramını layiqince qeyd edirlər. Xurafatçılar isə, anlamır ki, insanlar odu, işişi, Günsəi Tanrı kimi qəbul etməyib, ona Yaradanın yaradılışda en güclü enerjisi kimi ehtiram göstəriblər. Ehtiram və sitayış tamamilə fərqli anlayışlardır.

Novruz bayramı birmənalı olaraq, yaradılışın ad gününü, dönya-nın yaranması və insanlara bəxş olunan nemətlərə görə Tanrıya minnətdarlığı özündə ehtiva edir. Ən qədim vətəni Azərbaycan olan Novruz bayramı ele bir zəngin xəzinədir ki bəşəriyyətə bundan qədimi və bundan möhtəşəmi hələ məlum deyil. YUNESKO-nun qeyri-mədəni irs siyahısına salınan bu bayram Yaradılış, İnsanlıq, Mənəviyyat, Sülh və Humanizm bayramı kimi dünya xalqlarının mədəniyyət xəzinəsində ən önemli yerini saxlayır.

Elçin Bayramlı